

mat jen v souvislosti s interpretací obsahu generelní normy o důkazním břemeni (§ 269), o niž zde nejde.

Končím poznámkou, že nepovažuji instituci důkazního břemene za vrchol dokonalosti. Je prostou nutností, bez níž se civilně procesní rozhodování neobejde. Zúžit jeho vliv na ně se podaří jen tehdy a do té míry, v jaké se podaří pozvednout — ve sporech projednávaných podle zásady projednací — procesní morálku stran.

P R A K T I C K É P Ř Í P A D Y.

Žalobou podle § 1042 obč. zák. lze se domáhati náhrady nákladu, k němuž byl jiný povinen z jakéhokoliv právního důvodu.

Nejvyšším soudem byla různým způsobem řešena otázka, má-li § 1042 obč. zák., užívaje slov »podle zákona« (nach dem Gesetze), na zřeteli pouze náklady, k nimž byl jiný povinen přímo ze zákona (ex lege), či také náhrady, k nimž byl jiný povinen z jiného právního důvodu uvedeného v § 859 obč. zák.

Dosavadní praxe, přidržujíc se zejména judikátu čís. 81 bývalého nejvyššího soudu ve Vídni, hájila názor, že podle § 1042 obč. zák. nelze se domáhati náhrady nákladů, k nimž byl jiný povinen ze smlouvy. Tak rozhodnutí Rv I 1195/24, R I 693/27 a Rv I 86/28 (čís. 8003 sb. n. s.).

V rozhodnutích R I 363/30 (čís. 9948 sb. n. s.) a R I 505/30 bylo vysloveno, že podle § 1042 obč. zák. lze vymáhati též náhradu za náklad, k němuž byl škůdce podle zákona zavázán třetí osobě z důvodu utrpěného poškození.

Při poradě dne 4. prosince 1930 ve věci Rv II 569/29 dospěl však senát k názoru, že podle § 1042 obč. zák. lze žádati náhradu nákladu, k němuž byl jiný povinen z jakéhokoliv právního důvodu, tudíž i ze smlouvy.

V zájmu jednotnosti rozhodování byla sporná otázka přikázána prvním presidentem nejvyššího soudu k rozřešení plenárnímu senátu, který se usnesl na právní větě v čele uvedené.

D ů v o d y: Otázka, o kterou tu jde, byla různě řešena v nauce i v soudnictví.

V n a u c e nabyl vrchu názor, že nákladem, jež někdo byl povinen učiniti »podle zákona«, jest rozuměti nejen náklad, k němuž byl jiný povinen na základě určitého zákonného příkazu (ex lege), nýbrž veškeren náklad, jež byl někdo povinen učiniti »podle práva«, tedy náklad spojený se splněním každého platného žalovaného závazku, ať vznikl z kteréhokoliv důvodu právního. Tento názor pro-

jevil již komentátor Frant. Nippel ve spisu »Erläuterung des a. b. G. B.« z roku 1834 (svazek VII., odd. 1., str. 141), kde praví: »Die gegenwärtige Vorschrift — (to jest § 1042 obč. zák.) — ist gerade auch nicht auf den Fall zu beschränken, wenn das Gesetz unmittelbar zu dem Aufwande verpflichtet, . . . sondern es sind auch jene Fälle darunter begriffen, wo Jemand aus einem Vertrage, letzten Willen oder aus einer zugefügten Beschädigung, folglich m i t t e l b a r aus dem Gesetze (§ 859) zu einer Leistung verbunden ist. Daher wird z. B. auch derjenige, der für ein verlassenes Pflegekind, welches die Pflegeältern vertragsmäßig zu besorgen übernommen haben, den Unterhalt bestreitet, den Ersatz in Anspruch zu nehmen haben.« Stejné stanovisko hájili Dr. Meissels v článku »Die Priorität der Exekutionkosten« (Juristische Blätter z roku 1887, str. 584, pozn. 2.), Dr. Stupecký v důkladné monografii »Versio in rem« (Praha, 1888, str. 164 a násl.) a Dr. Schey »Das Regreßrecht bei Bezahlung fremder Schulden« (Graz, 1891, str. 15, pozn. 22., č. 2). V novější době jsou horlivými zastanci zmíněného názoru Krasnopolski-Kafka »Öster. Obligationsrecht« z roku 1910, III., str. 369, Dr. Ernst Swoboda »Bereicherung, Geschäftsführung ohne Auftrag, versio in rem« z roku 1919, str. 162 a násl., Dr. Mayr »Recht der Schuldverhältnisse« (vydání z roku 1922, str. 346), Dr. Ehrenzweig »Das Recht der Schuldverhältnisse« (vydání z roku 1928, str. 729) a Dr. Krčmář »Právo obligační« (vydání z roku 1929, str. 200).

Opačné stanovisko, že totiž § 1042 obč. zák. má na zřeteli jen závazky ze zákona, zaujímají Dr. Moritz Wellspacher »Versio in rem« (Víděň, 1900, str. 155 a 157), Dr. Anton Koban »Der Regreß des Bürgen und Pfandeigentümers« (Graz, 1904, str. 34—35), Ellinger »Handbuch des öst. allgem. Civilrechtes« (6. vydání, str. 469) a Stubenrauchův komentář z roku 1903), str. 259, pozn. 2.).

Dlouholetá p r a k s e b ý v a l é h o n e j v y š š í h o s o u d u v e V í d n i vykládala § 1042 obč. zák. v ten smysl, že se tam mluví o plnění povinnosti ze zákona a nikoliv ze smlouvy. Podnět k této praxi dalo plenární usnesení ze dne 17. prosince 1873, kniha judikátů čís. 81, uveřejněné ve sbírce Glaser-Unger pod čís. 5177. Toto plenární usnesení nebylo vyvoláno k řešení otázky, o niž tu jde, nýbrž měla jím býti rozhodnuta sporná otázka, v jaké době se promlčuje nárok na náhradu toho, co někdo jiný plnil na výživném za osobu k tomu zavázanou. Plenární senát dospěl k názoru, že takový nárok spadá pod § 1042 obč. zák. a že se promlčuje teprve ve třiceti letech, pokládal na vyvrácení opačného názoru za potřebné poukázati k tomu, že § 1042 obč. zák. mluví o nákladu, který by byl někdo musil učiniti p o d l e z á k o n a, t. j. o plnění z á k o n n é m, n e s m l o u v n í m, kdežto § 1423 obč. zák. předpokládá jsoucí to dluh a ujednání mezi věřitelem a plátcem. Ale tato vedlejší úvaha v rozhodnutí čís. 5177 stala se zásadou a byla důsledně zachovávána v praxi bývalého vídeňského nejvyššího soudu, jak o tom svědčí zejména rozhodnutí Glaser-Unger čís. 11.935, 14.298,

16.154, nová řada 517, 2588, 3772, 5009, 6955, 7005, 7352, jakož i rozhodnutí ze dne 10. května 1907, čís. 5247 v Öster. Zentralblatt, 1907, čís. 240.

Na rozhodování našeho nejvyššího soudu o sporné otázce bylo poukázáno již v úvodu.

Plenární senát se přiklonil k názoru hájenému převážnou částí právnické nauky a zaujatému též senátem tohoto nejvyššího soudu ve věci Rv II 569/29. Vedly jej k tomu výsledky získané zkoumáním dějinného vývoje ustanovení § 1042 obč. zák., jeho mluvnický rozbor a srovnání s §§ 307 a 859 obč. zák. a konečně úvahy o povaze věci a účelu zákona.

Dějiny vzniku § 1042 obč. zák. vyličil podrobně Stupecký ve spise »Versio in rem« na str. 152 a násl. Ustanovení téhož slovního znění, jako má § 1042 obč. zák., bylo pojato do Zeillerovy nové předlohy ze dne 12. května 1806 jako § k) a Supecký míní, že tento paragraf byl zredigován se zřetelem na § 269 I. 13. pruského Landrechtu, jenž zněl: »Ausgaben, zu welchen Jemand durch die Gesetze verpflichtet wird, sind nothwendig«. Ve zmíněné Zeillerově nové předloze byl za § k) připojen další § l), převzatý z § 385 západohaličského zákonníka, tohoto znění: »Daher hat derjenige, welcher Geschäfte, die dem Vormunde, oder dem Kurator in dieser Eigenschaft obliegen, nützlich verwaltet, das Recht, entweder von diesen, oder von ihren Pflegebefohlenen, deren Bestes er besorgt hat, die Entschädigung zu verlangen; dieses gilt auch in dem Falle, wenn Jemand irriger Weise geglaubt hat, daß ihm die Vormundschaft oder Kuratel wirklich obliege«. V konečně stanoveném textu zůstal Zeillerův § k), jakožto nynější § 1042 obč. zák., ale § l) byl vypuštěn zřejmě proto, že uváděl jen příklady k předcházejícímu ustanovení § k). Sám Zeiller (Commentar, Bd. III., Abt. 1. — z roku 1812, str. 332), vykládaje § 1042 obč. zák., poukazuje na ony příklady a praví: »Die Vorschrift bezieht sich auf Fälle, wo Jemand anstatt rechtmäßiger, es sei v e r t r a g s m ä ß i g e r (§§ 1002 und 1027) oder obrigkeitlicher und gesetzlicher, Bevollmächtigter (§ 1034) einen nothwendigen oder nützlichen Aufwand, den sie kraft ihrer V o l l m a c h t oder Vertretungspflicht selbst zu machen verpflichtet gewesen wären, als eigentlicher Geschäftsführer (§§ 1036 und 1037) oder ohne eigentliche Geschäftsführung (§ 1041) zum Wohl des Machtgebers oder der Pflegebefohlenen gemacht, z. B. w e n n e r d e n v o n d e m M a c h t h a b e r a n g e f a n g e n e n B a u f o r t g e s e t z t oder Pflegebefohlene statt der Eltern, Vormünder oder Curatoren mit den nötigen Bedürfnissen versehen hat. Er kann sich daher dieses Aufwandes wegen so wohl unmittelbar an die Bevollmächtigten oder Vertreter, an deren Stelle er die Sorge übernommen hat, als auch allenfalls an den Machtgeber oder an das Vermögen des Pflegebefohlenen halten, zu dessen Besten der Aufwand geschehen ist.« Podle zmíněných příkladů a podle Zeillerova výkladu jest zřejmé, že nákladem, jež by někdo »podle zákona« sám byl musil učiniti, rozumí § 1042 obč. zák. vše-

liký náklad, který by postihl povinného, kdyby za něho nebyl učiněn. Plyne to zejména z poukazu na smluvní zmocněnce, na plnou moc podle §§ 1002 a 1027 obč. zák. a na pokračování ve stavbě zmocněncem započaté. Se zřetelem k historii vzniku § 1042 obč. zák. není tedy nijak odůvodněným názor, že slova »nach dem Gesetze« byla do něho vložena proto, by omezila jeho ustanovení jen na případy, kde byl učiněn náklad, k němuž byl jiný povinen »přímo ze zákona« (ex lege).

Mluvnický rozbor § 1042 obč. zák. není na odpor výsledku získanému zkoumáním jeho dějinného vzniku, spíše jej podporuje. Zastanci opačného názoru opírají se sice právě o slovné znění zákona, poukazujíce k tomu, že slova »nach dem Gesetze« v § 1042 obč. zák. mají stejný význam, jako v § 307 obč. zák. slova »unmittelbar aus einem Gesetze« a v § 859 obč. zák. slova »unmittelbar auf ein Gesetz«. Ale proti tomuto mínění svědčí skutečnost, že v § 1042 obč. zák. bylo slovo »unmittelbar« vypuštěno, což se zajisté nestalo bezúčelně. Se zřetelem k vylíčenému dějinnému vzniku § 1042 obč. zák. lze vynechání slova »unmittelbar« vysvětliti tak, že odchylným rčením mělo býti naznačeno, že § 1042 obč. zák. má na mysli také závazky plynoucí prostředně ze zákona. Občanský zákonník pod vlivem doktriny platné v době jeho vzniku uvádí ovšem »zákon« jako přímé zřídlo subjektivních práv vedle právních jednání a utrpěného poškození, ale zároveň jest míti na paměti, že zákon jest přece vzdálenějším pramenem všech subjektivních práv, tedy i práv plynoucích z právních jednání a z utrpěného poškození. Lze tudíž i slovným výkladem § 1042 obč. zák. a jeho srovnáním s §§ 307 a 859 obč. zák. dovoditi, že § 1042 obč. zák. nevylučuje případy, kde jest někdo zavázán k plnění »prostředně ze zákona« — jinými slovy řečeno »podle práva« —, a že povinnost ze zákona jest tu míněna jako protiklad povinností pouze mravní, která sama o sobě právně nezavazuje.

Kromě uvedených důvodů vedly plenární senát k názoru jím hájenému ještě tyto úvahy:

Podle povahy věci nelze logicky usuzováním o účelu zákona nalézti rozumný důvod, proč by ustanovení § 1042 obč. zák. mělo býti omezováno pouze na t. zv. zákonné závazky, jež mohou býti velmi různého druhu. Mohou to býti na př. závazky rázu soukromoprávního i veřejnoprávního, povinnosti k výživě (v širším smyslu podle § 672 obč. zák.) zakládající se na poměru příbuzenském anebo manželském, povinnost dotační, povinnosti plynoucí z práva domovského, ze státního občanství, z povinného pojištění a podobně. Takovým různorodým závazkům, jež podle stanoviska občanského zákoníka plynou »přímo ze zákona«, jest společnou pouze jejich negativní stránka, že nevznikly ani ze smlouvy ani z utrpěného poškození, a nelze všeobecně tvrditi, že by snad veřejný zájem vyžadoval, by pro jejich splnění byla poskytnuta výsada účinnější ochrany než pro splnění závazků jinakých. Rozdíl mezi t. zv. zákonnými závazky na straně jedné a závazky z právních jednání a z utrpěného poško-

zení na straně druhé jest jen v důvodu jejich vzniku. Ale důvod vzniku nějakého závazku nemůže býti rozhodujícím pro poskytnutí neb odepření právní ochrany tomu, kdo závazek za povinného splnil, neboť platně vzniklé závazky z právních jednání nebo z důvodů poškození opírají se o zákon právě tak, jako t. zv. závazky zákonné, a splní-li je někdo za dlužníka, zasluhuje zajisté stejné právní ochrany jako ten, kdo splní za dlužníka závazek uložený mu přímo zákonem. Lze přiznati, že náhradní nároky podle § 1042 obč. zák. mají prakticky největší význam při závazcích plynoucích »přímo ze zákona«, ale příčinu toho jest spatřovati v povaze a účelu jejich plnění, nikoli v důvodu jejich vzniku, a není tím vyvrácena potřeba právní ochrany i pro závazky z jiného právního titulu.

Uvedeným výkladem docházíme k stejnému stanovisku, jaké zaujímá též osnova občanského zákoníka pro Československou republiku, která v § 967 přejímá sice ustanovení § 1042 obč. zák., ale vynechává z něho vědomě slova »podle zákona« (nach dem Gesetze). V motivech se tato výpustka odůvodňuje tím, že bylo přesvědčivě dokázáno (zejména Stupeckým a Krasnopolskim-Kafkou), že není důvodu, omezovati § 1042 obč. zák. na t. zv. zákonné závazky, a že opačné mínění (Wellspacherovo) obecně neproniklo.

Z těchto důvodů dospěl plenární senát k zásadě vyjádřené právní větou. Jí budou odklizeny potíže, které se dosud vyskytovaly stran otázky, podle kterého zákonného ustanovení by měl býti posuzován nárok toho, kdo za někoho jiného učinil náklad, který by tento jiný byl musil učiniti ne přímo podle zákona, nýbrž z jiného právního důvodu, zejména na základě smlouvy. Neboť, že i v takových případech (na př. plněny-li dávky výměnkové někým jiným než osobou smluvně zavázanou) nelze náhradu plnění proti povinnému odepřítí tomu, kdo za něho plnil, obecně bylo uznáváno. Praxe si pomáhala předpisy o jednání bez příkazu (§ 1037 obč. zák.), o placení cizího dluhu (§§ 1358, 1422, 1423 obč. zák.) atd., aniž s tím vždy vycházela a aniž to právnicky plně uspokojovalo. Lze-li však podle usnesené právní věty i v takových případech podle okolností toho kterého případu se domáhati náhrady podle § 1042 obč. zák., stane se zmíněná otázka bezpředmětnou.

Plenární rozhodnutí ze dne 20. března 1931,
P r e s. 1285/30. Dr. Pekárek.